

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Rybnej i Łowiectwa
Państwowy Instytut Badawczy

POZIOM ZRÓWNOWA ENIA INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE

WIOLETTA WRZASZCZ

Ciechocinek, 12 grudnia 2012 r.

Idea zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój sprowadza się do zachowania środowiska i zasobów naturalnych dla przyszłych pokoleń w stanie nie gorszym, aniżeli go zastało dane pokolenie
[Our Common Future 1987]

Koncepcja zrównoważonego rozwoju, chroni środowisko przyrodnicze, musi jednocześnie stymulować wzrost ekonomiczny oraz rozwój społeczny, jednak nie może narzucać ograniczeń środowiska w stosunku do rozwoju gospodarczego
[Zegar 2007]

Rolnictwo i ukierunkowanie polityki

Rolnictwo jest jednym z g6ównych
dysponent6w rodowiska naturalnego
[Fotyma 2000]

Zmiany w WPR

- ✓ Reforma Mc Sharry`ego: 1992 r.
- ✓ Traktat z Maastricht: 1992 r.
- ✓ Agenda 2000: 1999 r.
- ✓ Reforma z Luksemburga: 2003 r.

Znaczenie gospodarstw rolnych

Państwo ma możliwość wdrożenia
warunków brzegowych gospodarującym podmiotom,
skutkującymi zbliżeniem optimum prywatnego
(ukierunkowanego na racjonalność mikroekonomiczną)
do optimum społecznego
(związane z racjonalnością makroekonomiczną)

[Zegar 2010]

wiadomo ekologiczna

Ta forma wiadomości społecznej przejawia się w myśleniu oraz społecznie akceptowanych standardach rozumienia, dostrzeganiu i reagowaniu na potrzeby i walory środowiska, stanowi c **postaw rozwoju człowieka chc czego i umiej czego y w harmonii z przyrod** .

[Perepeczko 2011]

Wikszo badaczy jest przekonana co do korelacji między **wiadomości ekologiczną i zachowaniem** wobec środowiska przyrodniczego.

[Perepeczko 2011]

Celem pracy

jest określenie poziomu zrównoważenia indywidualnych gospodarstw rolnych oraz czynników go determinujących

Przedmiot bada

- ✓ **Dane FADN za 2008 r.** . 11 283 gospodarstw indywidualnych, uwzgl dniaj c:
 - . **wielko ekonomiczn (ESU):**

<4 (bardzo małe)	4-8 (małe)
8-16 (rednio-małe)	16-40 (rednio-du e)
40-100 (du e)	~ 100 (bardzo du e)
 - . **wybrane typy rolnicze:** 1 . uprawy polowe
 4 . zwierz ta ywione w systemie wypasowym
 5 . zwierz ta ziarno erne, 6 . ró ne uprawy
 7 . ró ne zwierz ta, 8 . ró ne uprawy i zwierz ta
- ✓ **Wywiad kierowany w 2010 r.** . 110 rolników z woj. wielkopolskiego, prowadz cych rachunkowo w 2008 r., zastosowano metod nielosowego doboru kwotowego wg wielko ci ekonomicznej gospodarstw rolnych

Cechy gospodarstwa zrównoważonego

Głównym cechem rolnictwa zrównoważonego jest **zachowanie potencjału produkcyjnego gleby**, która jest jednym z podstawowych elementów środowiska przyrodniczego wykorzystywanym w rolnictwie

[Krasowicz 2005]

Jedną z zasad umożliwiających prowadzenie produkcji rolniczej w zgodzie z poszanowaniem zasobów przyrodniczych jest umiejętne stosowanie **zmianowania i nawożenia roślin**, adekwatnie do zasobności i rodzaju gleb

[Faber 2001, Kuciński i in. 2005]

Podstawą wdrażania poprawnych praktyk rolniczych jest co najmniej **niedopuszczenie do degradacji substancji organicznej** w glebie, a docelowo zwiększenie jej ilości

[Harasim 2006]

Określenie poziomu zrównoważenia

Gospodarstwo zrównoważone charakteryzuje się pewnymi wartościami progowymi w zakresie wybranych kryteriów służących do oceny jego zrównoważenia

[Zegar 2005]

Narzędzia statystyczne:

wielowymiarowa analiza porównawcza
porządkowanie liniowe obiektów przy wykorzystaniu metody unitaryzacji zerowanej z referencyjnym systemem granicznym, tzw. progi i przedziały weta

Kryteria zrównoważenia* rodowiskowego

Stymulanta

- ✓ liczba grup roślin uprawianych na gruntach ornych: **pv ≥ 3**
- ✓ indeks pokrycia gruntów ornych roślinami w zimie: **pv ≥ 33%**
- ✓ saldo bilansu glebowej substancji organicznej: **pv ≥ 0 t/ha**

Destymulanta

- ✓ udział zbóż w strukturze zasiewów gruntów ornych: **pv ≥ 66%**
- ✓ obsada zwierząt na użytkach rolnych: **pv ≥ 2 SD/ha**

Nominanta

- ✓ saldo bilansu azotu brutto: **przv ≥ wg regionów, kg N/ha UR**

Ekonomicznego

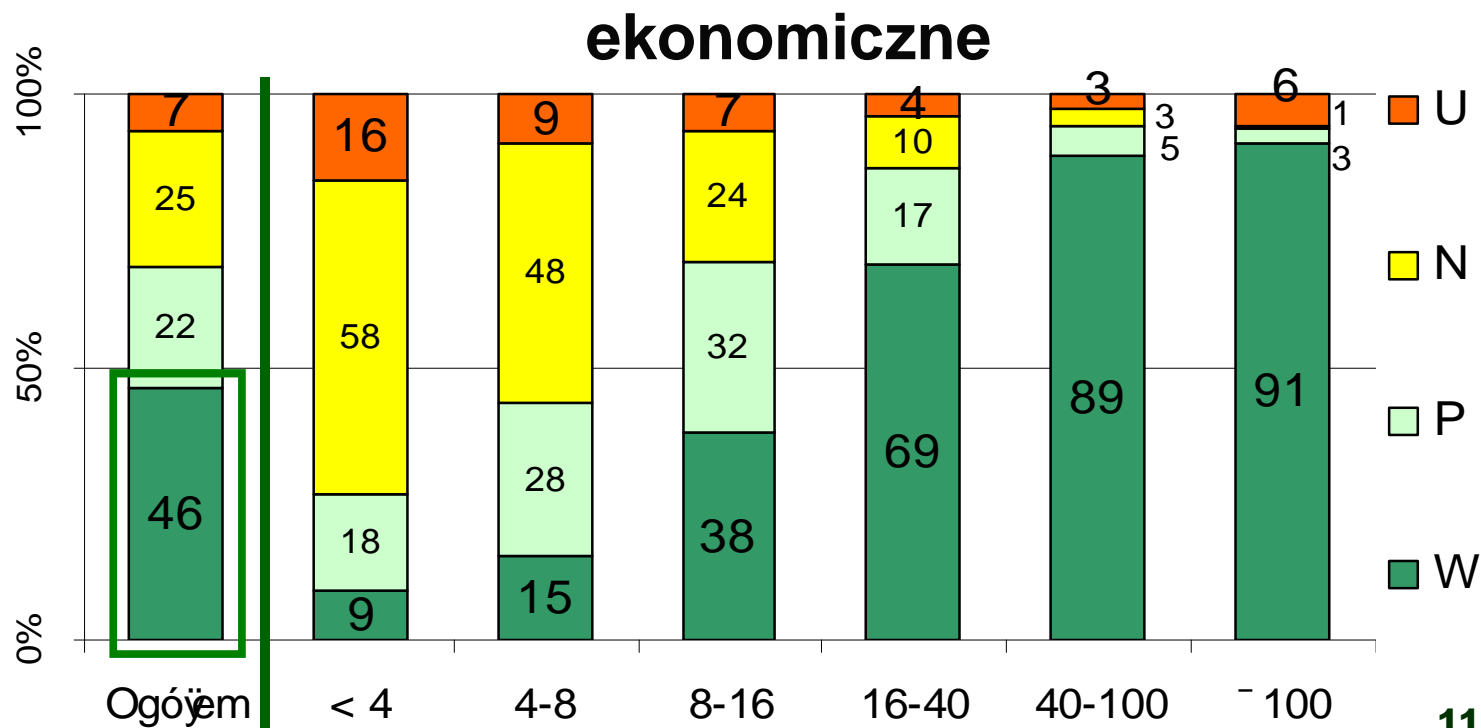
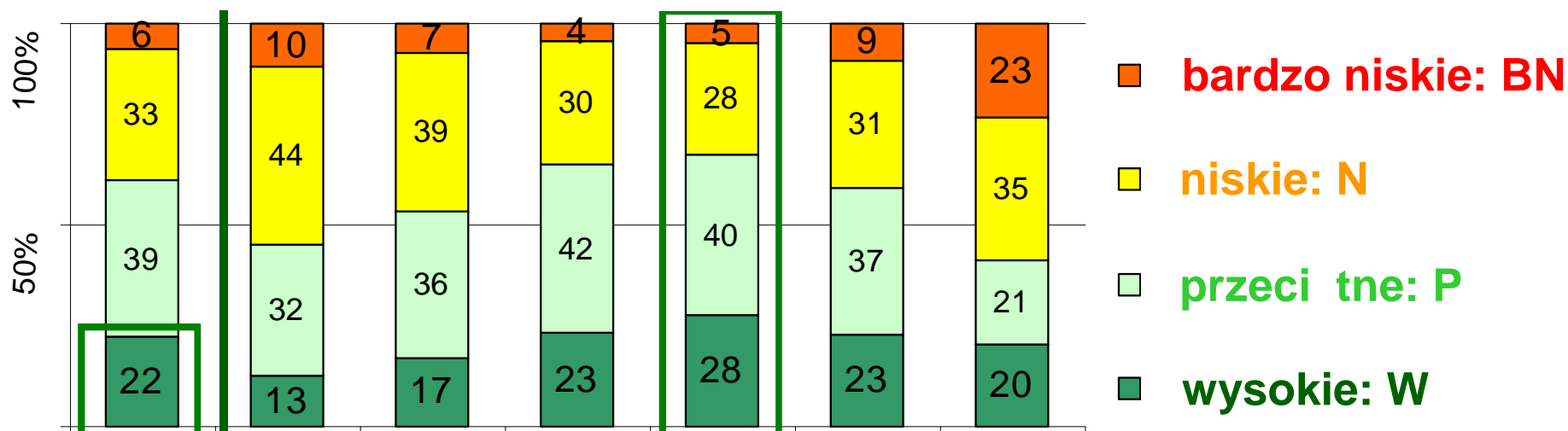
Stymulanta

- ✓ relacja dochodowości pracy własnej i przeciętnej wynagrodzenia netto pracowników w gospodarce narodowej: **pv ≥ 1**

* **pv ≥ próg weta, przv ≥ przedział weta**

Wielko ekonomiczna a zrównoważenie rodowiskowe

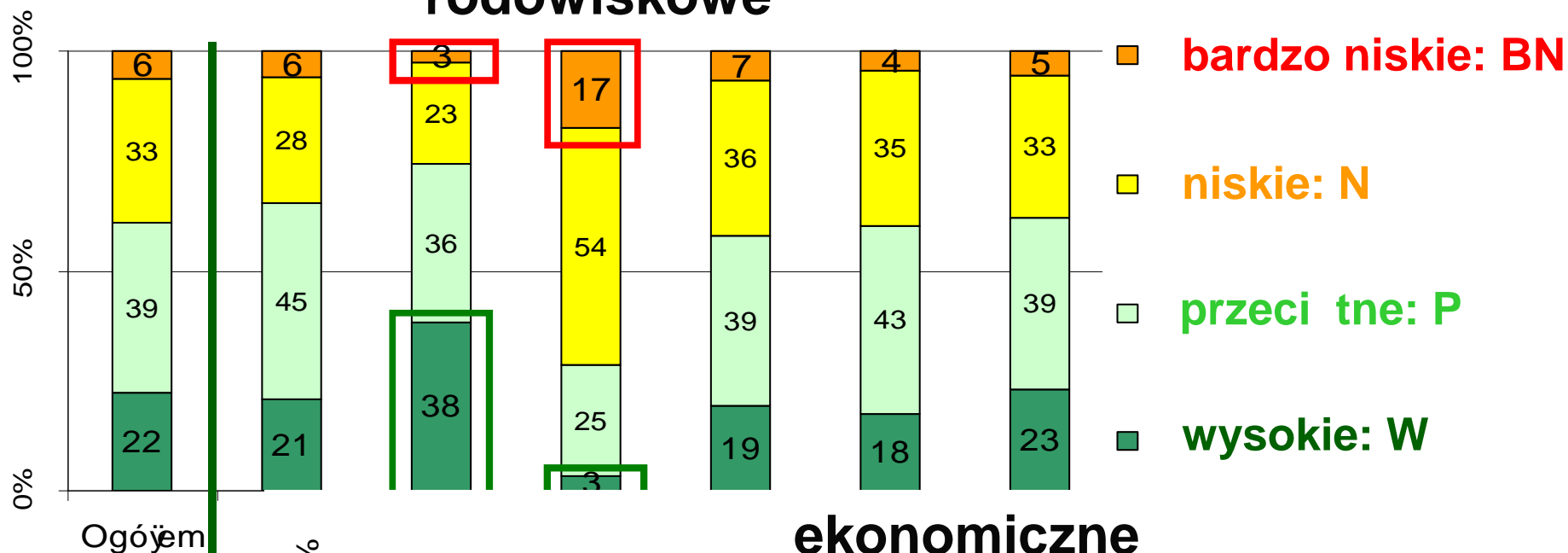

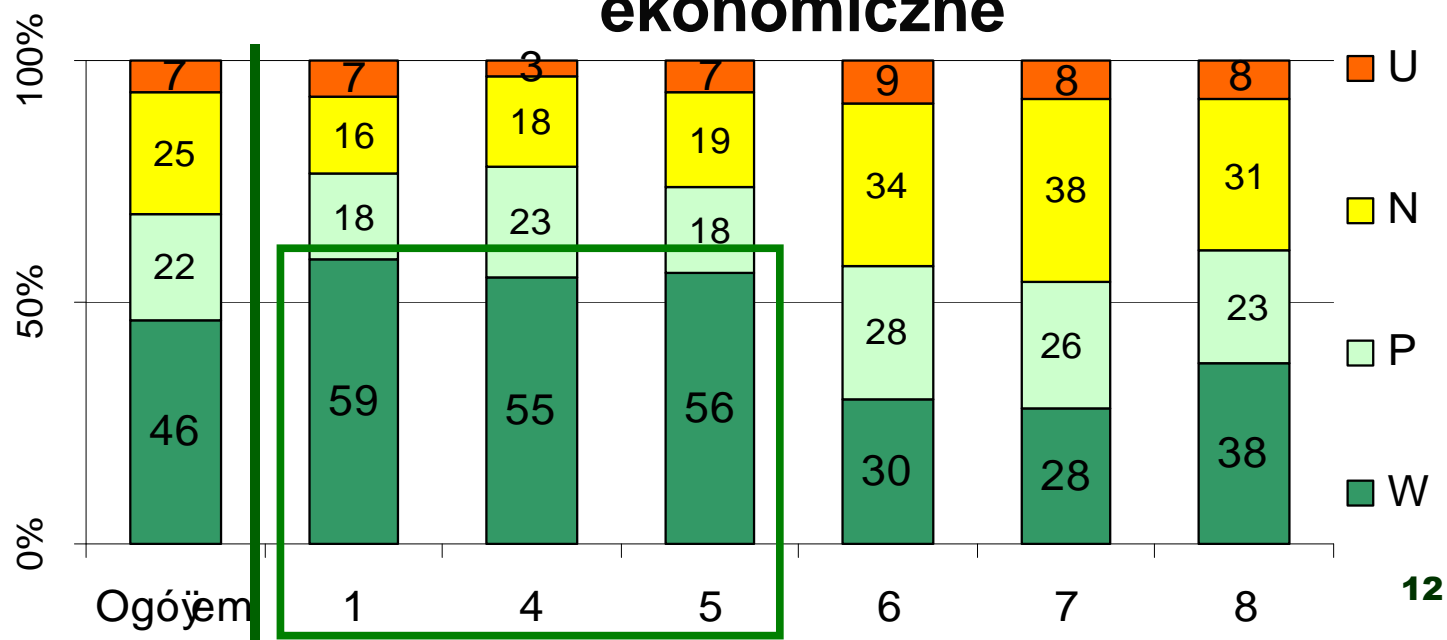
Typ rolniczy a zrównoważenie

rodowiskowe

ekonomiczne

Podstawowe charakterystyki

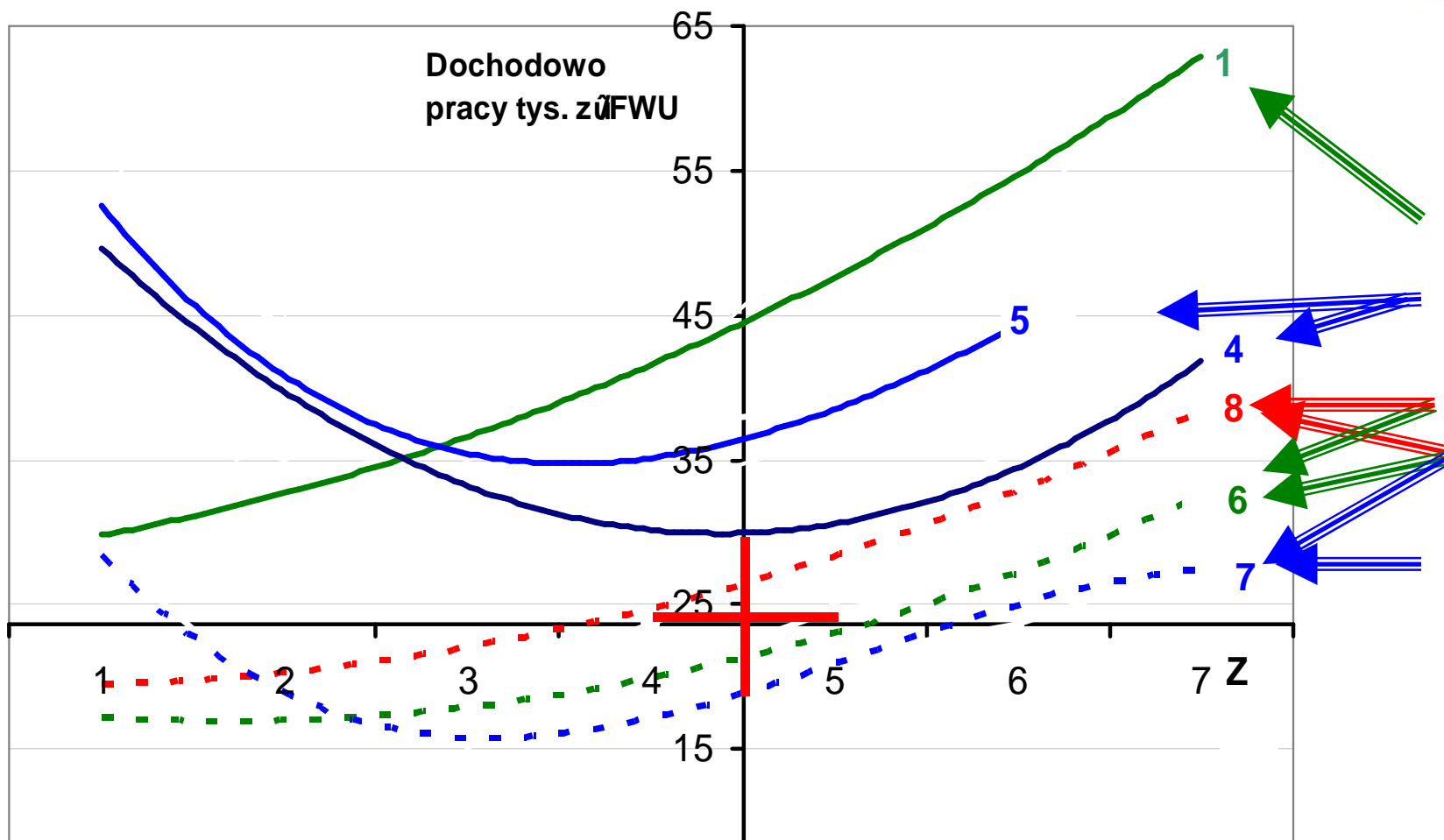

Warto ci na gospodarstwo	FADN ogółem	wg Z		wg ZE		Z E
		Z _W	P	ZE_W	P	
Udziaÿ gospodarstw (%)	100	22	88	46	54	13
U ytki rolne (ha)	35	40	34	52	21	53
Wska nik bonitacji gleby	0,85	0,90	0,79	0,89	0,81	0,95
Aktywa ogółem (tys. zÿ)	592	692	563	853	369	918
Wielko ekonomiczna (ESU)	20	22	20	31	12	29
Produktywno pracy (tys. zÿAWU)	94	95	93	138	48	128
Wska nik wzgl dnej wysoko ci kosztów (zÿzÿ)	0,84	0,80	0,85	0,78	0,98	0,75
Warto dodana netto (tys. zÿ/ha)	1,9	2,1	1,9	2,4	0,9	2,5
Dochodowo pracy (tys. zÿFWU)	35	42	29	64	9	65
Udziaÿ dopÿat w dochodzie (%)	55	51	56	44	124	44

*Wysoki (W) poziom zrównowa enia rodowiskowego (Z), ekonomicznego (ZE), rodowiskowo-ekonomicznego (Z E); P . pozostaję gospodarstwa

Zrównoważenie rodowiskowe a dochodowo pracy

gospodarstwa wyspecjalizowane (linia ciągła)

nie wyspecjalizowane (linia przerywana)

ukierunkowane na produkcję roślinną ; ukierunkowane na produkcję zwierzęcą ;
gospodarstwa niewyspecjalizowane – dwukierunkowe

O X Z : 1	2	3	4	5	6	7
[-0,63; -0,40)	[-0,40; -0,20)	[-0,20; 0,00)	[0,00; 0,20)	[0,20; 0,40)	[0,40; 0,60)	[0,60; 0,83)

Ocena możliwości realizacji celów środowiskowych i ekonomicznych na poziomie gospodarstwa

ESU	Typ rolniczy						
	ogółem	1	4	5	6	7	8
< 4							
4-8							
8-16							
16-40							
40-100							
> 100							
	niemożliwa	trudna	możliwa	łatwa			

1 . uprawy polowe	4 . zwierzęta żywność w systemie wypasowym
5 . zwierzęta ziarno sernie	6 . różne uprawy
7 . różne zwierzęta	8 . różne uprawy i zwierzęta

Determinanty zrównoważenia gospodarstw rolnych

Lp.	Wyszczególnienie	Z	ZE	ZSE
1	Pojęcie na ONW	0,8	b.i.	0,9
2	Powierzchnia użytków rolnych	1,2	2,8	3,5
3	Poziom wykształcenia	1,1	1,1	1,2
4	Wykształcenie rolnicze	b.i.	1,1	b.i.
5	Produkcja zwierzęca	1,7	0,5	b.i.
6	Ekologiczny system gospod.	3,2	1,5	3,8
7	T1 . uprawy polowe	0,8	1,6	1,4
8	T4 . zwierzęta przeuznacze	4,3	1,2	5,8
9	T5 . zwierzęta ziarnoerne	0,2	1,2	0,1
10	T6 . różne uprawy	b.i.	b.i.	b.i.
11	T7 . różne zwierzęta	b.i.	0,5	0,5
12	T8 . różne uprawy i zwierzęta	ref.	ref.	ref.
13	Intensywno OPR	1,3	1,2	1,7
14	Intensywno OPZ	1,1	1,3	1,5
15	Intensywno produkcji	0,8	1,01	0,7
16	Program rolno rodowiskowy	1,3	b.i.	b.i.
17	Wapnowanie gleby	1,2	b.i.	1,2
18	Działania inwestycje	1,4	1,3	1,7

Wpływ czynnika na prawdopodobieństwo zrównoważenia *ceteris paribus*

$$e^{a_j} > 1$$

dodatni

$$e^{a_j} < 1$$

ujemny

ref.
Ė poziom odniesienia

b. i.
brak istotności różnic

* Wyniki modeli logitowych, weryfikacja: współczynnik Nagelkerke'a (R^2_N) oraz test Hosmera and Lemeshowa

Praktyki rolno rodowiskowe w wietle deklaracji respondentów

Wyszczególnienie	Ogółem	ESU
Dobra kultura rolna		
zmianowanie i okrywa zimowa	+	
wypalanie gruntów	+	+
Cross compliance - zdrowotno ro lin		
ewidencja rodków ochrony ro lin	+	+
stosowanie rodków ochrony ro lin	+	+
Praktyki nawozowe		
badanie zasobno ci gleby i pH	Ë	
plan nawozowy, saldo bilansu azotu	Ë	
wapnowanie gleby	Ë	
okres stosowania nawozów naturalnych	+	+
przechowywanie nawozów naturalnych	Ë	
Gromadzenie i usuwanie odpadów		
gospodarczych	Ë	
bytowych	+	+
Deklaracja znajomo ci i przestrzegania prawa		
dobra kultura rolna	+	+
kodeks dobrej praktyki rolniczej	+	+
dostrzeganie potrzeba ochrony rodowiska	+	+

Obowi zuj rolników:

wszystkich

tylko na OSN

Ocena
praktyk rolniczych:

+ pozytywna

Ë negatywna

poprawa
wzgl dem
wielko ci
ekonomicznej

ródjo: Opracowano na podstawie wywiadu kwestionariuszowego przeprowadzonego z rolnikami z województwa wielkopolskiego w 2010 r.

Kwestie społeczne i ekonomiczne w świetle opinii respondentów (1)

- ✓ **Ważność obszarów wiejskich** w dużej mierze jest determinowana przez bodźce ekonomiczne.
- ✓ Rolnicy aprobują życie na wsi, jednak nie muszą mieć możliwości prowadzenia dochodowej działalności gospodarczej, przynajmniej zapewniającej utrzymanie rodziny.
- ✓ Rolnicy przedstawili wiele **powodów pozamaterialnych** uzasadniających aprobatę życia na wsi (m.in. rodzinny charakter pracy, tradycja, kontakt z przyrodą).
- ✓ Poza planowanymi działaniami inwestycyjnymi, respondenci dostrzegali również potrzebę **podnoszenia własnych kwalifikacji**. Ponad połowa badanych wyraża chęć poszerzenia **swojej wiedzy z zakresu ochrony środowiska**, co w świetle rosnącego znaczenia zrównoważonego rozwoju rolnictwa należy ocenić pozytywnie.

Kwestie społeczne i ekonomiczne w świetle opinii respondentów (2)

- ✓ Prawie połowa badanych pozytywnie **oceniła poziom dochodów z gospodarstwa rolnego**. Oczekiwania respondentów w tym zakresie są zróżnicowane, w zależności od wielkości ich gospodarstw.
- ✓ Wyjątkowo **mniejszych jednostek**, częściej natomiast samiali swoją ocenę z zaspokojeniem potrzeb bytowych oraz zapewnieniem edukacji dzieciom, natomiast rolnicy posiadający **duże gospodarstwa** swoje oczekiwania sprowadzali do realizacji działań inwestycyjnych.
- ✓ Pojęcie **godnego standardu życia** było różnie interpretowane przez respondentów, ale zasadniczo miało wymiar ekonomiczny. Najczęściej natomiast samiano je z możliwością sfinansowania potrzeb bytowych.

Główne wnioski (1)

- 1 Gospodarstwa zrównoważone w obu aspektach stanowią 13% w badanej zbiorowości, czego nie można uznać za wynik satysfakcjonujący.
- 2 Zarówno **typ rolniczy, jak i wielkość ekonomiczna** determinują poziom zrównoważenia gospodarstwa rolnego.
- 3 Przeprowadzone badania udowodniły, iż możliwa jest jednoczesna **realizacja celów środowiskowych i ekonomicznych na poziomie gospodarstwa rolnego**

Główne wnioski (2)

- 4 Wysoki poziom dochodowości pracy jest możliwy zarówno na drodze wdrażania praktyk prośrodowiskowych, jak i tych generujących zagrożenie dla ekosystemu.
- 5 Regulacje prawne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu postaw rolników wobec prośrodowiskowych praktyk rolniczych, a także pozytywnie wpływają na ich wiadomości ekologiczne.
- 6 Kierownicy większych gospodarstw wykazują większą dbałość o poszanowanie środowiska przyrodniczego. Są oni beneficjentami szerszej palety instrumentów rządowych, co również determinuje ich typowanie do kontroli przez ARiMR. Czynnikiem ten mógłby także warunkować postawy producentów rolnych.